

نقش و جایگاه مدیریت شهری در ساماندهی محلات حاشیه‌نشینی

زهرا نظری^{۱*}، عباس ارغان^۲

۱- دانشجوی دکترا جغرافیا و برنامه ریزی شهری - دانشگاه آزاد اسلامی - واحد سمنان، ایران zahranazari6900@gmail.com

۲- استادیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد سمنان، ایران ، abbas.arghan@yahoo.com

چکیده

حاشیه‌نشینی دارای ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است و پیامدهای فردی و اجتماعی بسیاری دارد. حاشیه‌نشینی اکنون به یک مساله اجتماعی بسیار مهم ایران تبدیل شده است. عواملی چون رشد جمعیت، مهاجرت، مسائل اقتصادی، چارچوب‌های قانونی و غیره، متناسب با این عوامل پدیده حاشیه‌نشینی در داخل و خارج شهرهای بزرگ و حتی شهرهای متوسط کشورهای در حال توسعه، در حال رشد است و حتی در بعضی از این جوامع رشد جمعیت در مناطق حاشیه‌نشین بیشتر از رشد جمعیت در شهر اصلی است. در این مقاله سعی شده است نقش مدیریت شهری در مناطق حاشیه‌نشین بررسی شود. اطلاعات این تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و میدانی از منابع معتبر جمع‌آوری گردیده است و سعی شده با تحلیل و توصیف مفهوم حاشیه‌نشینی و شناخت علل و عوامل این پدیده، نقش مدیریت شهری و سیاست‌ها و قوانین آن در جهت جلوگیری از روند توسعه پدیده حاشیه‌نشینی در ایران مشخص شود.

واژه‌های کلیدی: چالش‌های اقتصادی، اجتماعی، مدیریت شهری، حاشیه‌نشینی، ایران

مقدمه

بسیاری از مفاهیم اجتماعی، که در محدوده آسیب‌های عمیق اقتصادی-اجتماعی قرار دارند، در اکثر کشورهای بزرگ جهان، قابل مشاهده‌اند. در برخی از موارد از شاخص‌های موازی و مشترک فراوانی برخوردارند. یکی از آن موارد، که کشور ما نیز سال‌هاست مبتلا به این پدیده نامطلوب شده است، مساله حاشیه‌نشینی در شهرهای بزرگ است. می‌توان گفت حاشیه‌نشینی به آن سنخ از زیست شهری اطلاق می‌گردد، که در حومه شهرها، تعدادی خانوار با مسکن نامناسب، یک مرکز جمعیتی یا شهرک ماندنی را به وجود آوردند. در فرهنگ شهر و شهرنشینی، حاشیه‌نشینی تا حدود زیادی مترادف با مفاهیمی چون زاغه‌نشینی و آلونک‌نشینی به کار برده شده است.

حاشیه‌نشینی یک پدیده اجتماعی است و این پدیده اختصاص به عصر فعلی نداشته و ریشه در ادوار و اعصار گذشته دارد و این پدیده هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه وجود داشته و دارد. و تنها تفاوت آن در کشورهای توسعه‌یافته با کشورهای در حال توسعه، از حیث ریشه‌های تاریخی به وجود آورنده آن و رفتار کالبدی و اجتماعی آن می‌باشد. کشور ایران نیز از این پدیده مصون نمانده منتهی شرایط حادی که در برخی از کشورها از جمله برزیل، هندوستان، پرو و برخی کشورهای آفریقایی وجود دارد در کشور ما، حاکم نیست. ولی از حیث قدمت مشابه سایر کشورها می‌باشد. پدیده حاشیه‌نشینی در ایران نیز همانند اکثر کشورهای در حال توسعه تا حدود زیادی ریشه در مهاجرت و عوامل دافعه و جاذبه روستایی-شهری دارد. فقدان و کمبود امکانات رفاهی و خدماتی در مناطق روستایی و شهرهای کوچک فرآیند مهاجرت را تشدید کرد و حاشیه‌نشینی پدیدار شد و به این ترتیب یکی از بارزترین نمودهای مهاجرت در ایران مانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه شکل گرفت (۱)